

Noi abordări ale economiei sociale

Daniela VÎRJAN

Academia de Studii Economice, București
daniela_virjan@yahoo.com

Rezumat. *Economia socială este un fenomen relativ nou demarat acum câteva decenii și din acest motiv nu are o amploare foarte mare. Datorită fenomenului de transmisie a crizei globale, economiile tuturor țărilor au fost afectate și s-au înscris pe o fază de recesiune a ciclului economic, unii agenți economici atingând chiar punctul de optim al crizei, închizându-și practic activitatea. Pe acest fond au început să se accentueze o serie de probleme sociale: creșterea numărului de șomeri, creșterea ratei sărăciei, a marginalizării și excluziunii sociale, accentuarea îmbătrânirii populației, adâncirea discrepanței dintre bogați și săraci etc., iar în acest context economia socială a căpătat o mai mare importanță nu numai la nivel european, ci și la nivel internațional. Astfel, economia socială poate deveni una din soluțiile inovatoare și creative care pot contribui la abordarea mai umană a problemelor economice, îmbinând libertatea pieței cu responsabilitatea socială în folosul întregii colectivități.*

Cuvinte-cheie: economie socială; întreprindere socială; inserție profesională.

Coduri JEL: A12, A13, A19.

Cod REL: 6E.

Termenul de economie socială nu este un termen nou, însă manifestarea fenomenului a început să demareze acum câteva decenii. Termenul de economie socială a apărut pentru prima dată în anul 1830, când economistul francez Charles Dunoyer a publicat un tratat de economie socială în care pleda pentru o abordare morală a economicului⁽¹⁾.

Economia socială s-a constituit ca un mecanism de întrajutorare între diferite grupuri cu meserii similare, constituite sub forma cooperativelor, sau grupuri cu nevoi similare, constituite ca societăți mutuale sau case de ajutor reciproc, și grupuri cu aspirații similare, constituite sub forma asociațiilor și fundațiilor. Acestea sunt de fapt formele de manifestare a economiei sociale care în timp sau diversificat și au căpătat dimensiuni semnificative la nivelul întregii comunități.

După cel de-al Doilea Război Mondial a urmat o perioadă de creștere economică, punându-se accent pe statul bunăstării și astfel economia socială a avut un rol foarte limitat pe piață. În ultimii 20 de ani economia socială a început să capete contur și o însemnătate mai mare datorită accentuării problemelor sociale nu numai la nivel european, ci la nivel mondial: creșterea ratei șomajului, creșterea ratei sărăciei și a marginalizării sociale, accentuarea fenomenului de îmbătrânire a populației, reducerea competențelor și a excluziunii sociale etc. Statul bunăstării, care până atunci avea capacitatea și resursele de a asigura servicii sociale adecvate și diversificate, se vede dintr-o dată confruntat cu o serie de provocări importante și depășit de amploarea evenimentelor economice și sociale. Toate acestea au pus o presiune deosebită pe sistemele etatiste de protecție socială și în acest context economia socială începe să devină o soluție pentru abordarea problemelor sociale și chiar de mediu.

Deși nu există o definiție succintă și unanim acceptată, cei care sunt angrenați în economia socială încearcă să definească economia socială prin prisma criteriilor economice și sociale sau pe baza principiilor economiei sociale.

Dacă încercăm să definim economia socială în funcție de criteriile economice, atunci putem spune: economia socială este acea activitate economică ce produce bunuri și servicii cu scopul îmbunătățirii nivelului de trai al comunității și care conferă un grad ridicat de autonomie, un nivel semnificativ de risc economic și implică un volum minim de muncă plătită, dar și un nivel ridicat de voluntariat al celor care vor să fie solidari cu ceilalți.

În funcție de criteriile sociale economia socială poate fi definită: economia socială este o inițiativă privată, care își asumă responsabilitatea asigurării unui scop explicit în beneficiul comunității, puterea de decizie nu se bazează pe proprietatea de capital, ci toți participanții economiei sociale se

implică în procesul decizional, iar profitul nu este distribuit către posesorii factorilor de producție, ci este reinvestit în alte acțiuni sociale ale economiei sociale.

Principiile economiei sociale sunt esențiale dacă dorim să avem o definiție corectă; astfel, economia socială presupune: solidaritate, responsabilitate, libertate, șanse egale pentru toți membrii organizației, gestiune autonomă și independență față de autoritățile publice, îmbinarea intereselor membrilor cu interesul general și participarea tuturor la procesul decizional și în mod democratic.

De-a lungul timpului și datorită marilor schimbări care au avut loc în lume, economia socială a îmbrăcat diverse forme și a suferit o serie de transformări, specifice de la o țară la alta, iar în acest sens dacă privim în lumina schimbărilor din România putem distinge câteva faze care-i punctează crizele și îi marchează transformările: 1. perioada dinaintea de Primul Război Mondial; 2. perioada interbelică și puțin după cel de-al Doilea Război Mondial; 3. perioada regimului comunist; 4. perioada după revoluția din decembrie 1989 și până în prezent.

În prima perioadă a evoluției economiei sociale activitățile civice au fost minime, donațiile către Biserica Ortodoxă au reprezentat principala caracteristică a comportamentului filantropic, iar prima reglementare a drepturilor și libertății fundamentale pentru dezvoltarea societății civile s-a realizat în Prima Constituție a României din 1866. După Primul Război Mondial și crearea României Mari, cadrul legislativ s-a accelerat și pe 6 februarie 1924 a fost adoptată Legea 21, cunoscută și drept Legea Mârzescu, lege care a creat cadrul legal pentru aplicarea principiului de asociere menționat în Constituțiile din 1866 și 1923. Astfel numărul asociațiilor și fundațiilor a crescut semnificativ în perioada interbelică, dar în comparație cu media europeană nivelul vieții asociative era destul de scăzut⁽²⁾.

Economia socială a renăscut și a cunoscut o evoluție semnificativă după revoluția din 1989, pentru că după anul 1990 fundațiile și asociațiile voluntare puteau fi create fără permisiunea guvernului, iar baza legală a constituit-o Legea Mârzescu din 1924, care a fost înlocuită cu OG nr. 26/2000, ajungându-se la un cadru juridic mai clar și predictibil din punct de vedere al procedurii de înregistrare. Astfel, numărul de organizații a crescut de la 13.000 în 1996 la peste 44.000 în 1999, la 53.000 în 2008, peste 64.000 în 2009, iar la data de 18.10.2011 erau înregistrate peste 72.000 de organizații⁽³⁾.

La nivel național, pentru anul 2011, cele mai multe organizații înregistrate sunt asociațiile (74%), apoi fundațiile (24%), iar o pondere foarte mică în total organizații o reprezintă federațiile și uniunile (1%). Numărul asociațiilor este cel mai mare pentru că, pe de o parte, acesta este un indicator al asociativității,

solidarității și spiritului de întraajutorare, iar, pe de altă parte, caracteristicile organizațiilor sunt mai accesibile față de condițiile pentru fundații (de exemplu existența unui nivel minim al patrimoniului inițial de 100 de salarii minime brute pe economie față de un salariu minim brut pe economie⁽⁴⁾ în cazul asociațiilor etc.).

Promovarea economiei este o oportunitatea pentru a adresa mai multe nevoi esențiale în același timp, și anume generarea de noi locuri de muncă, creșterea incluziunii sociale și creșterea accesibilității calității și eficienței serviciilor sociale. Economia socială are potențial semnificativ, dar este nevoie de un cadru legal clar și concis, care să stimuleze și să încurajeze dezvoltarea entităților economiei sociale. La ora actuală nu există o lege a economiei sociale și din această cauză economia socială nu este stimulată, deși considerăm că are un potențial considerabil. Economia socială este reglementată în diferite acte normative, dar fiecare dintre acestea încurajează doar anumite laturi sau anumite entități ale economiei sociale sau de foarte multe ori actorii care doresc să se implice trebuie să se găsească o serie de artificii pentru a fi în temeiul legii și evident de a putea funcționa drept economie socială.

Economia socială are potențial semnificativ, dar este nevoie de un cadru legal clar și concis, care să stimuleze și să încurajeze dezvoltarea entităților economiei sociale. La ora actuală economia socială este reglementată în diferite acte normative, dar fiecare dintre acestea încurajează doar anumite laturi ale economiei sociale sau de foarte multe ori trebuie să se găsească o serie de artificii pentru a fi în temeiul legii.

În România există un manual de bune practici în care sunt prezentate numeroase asociații și fundații care creează locuri de muncă unei categorii a populației care este descurajată de condițiile pieței muncii și care și-au pierdut speranța că lucrurile se vor schimba.

În acest sens vom prezenta câteva entități ale economiei sociale care desfășoară activități economice în scopul producerii de bunuri și servicii cu ajutorul celor mai defavorizați membri ai societății și pentru ajutorul acestora. *Fundația Caritabilă Orizonturi* (concesionarea serelor orașului Câmpulung Moldovenesc pentru dezvoltarea activităților de legumicultură, floricultură și întreținerea spațiilor verzi) a angajat două persoane cu tulburări psihice, iar în perspectivă va mai angaja zece salariați; În cadrul *Fundației Pentru Voi* (oferă servicii sociale pentru adulții cu dizabilități intelectuale din Timișoara) numărul adulților cu dizabilități angajați a crescut de la șapte în 2007 la 45 în 2011; *Federația Caritas a Diacezei Timișoara* desfășoară activitate economică în domenii ca: morărit, grădinărit și creșterea animalelor, cu 12 angajați foste persoane fără adăpost care provin din azilul de noapte Pater Jordan inaugurat în anul 2000; de asemenea, au mai creat 20 de locuri de muncă pentru persoanele

marginalizate social provenite din azilul de noapte, cât și meseriași din comunitate specializați în domeniile de activitate ale fermei, acoperind meserii de electrician, instalator, lăcătuș și tâmplar; *Asociația Speranța* pentru ocrotirea bolnavilor cu SIDA din Constanța a creat zece locuri de muncă pentru persoanele cu HIV seropozitiv, fiind angajate cu timp parțial de muncă pentru activități create de asociație: o microfermă și o seră pentru grădinărit în sistem de autogospodărire; *Asociația Touched România din București* a creat zece locuri de muncă pentru mamele care își cresc singure copilul și care provin din familii dezorganizate și destrămate și sunt instituționalizate în vederea prevenirii abandonului copilului mic, asociația dezvoltând două linii de bijuterii din gablonzuri și semiprețioase; *Fundația Alături de voi din Iași* a reușit să creeze peste 20 de locuri de muncă pentru tineri vulnerabili angajându-i în realizarea obiectelor decorative de artă meșteșugărească, lucrări de pictură și produse specific legătoriei manuale; *Viitor plus* este asociația pentru dezvoltarea durabilă care oferă o alternativă ecologică – sacoșa de pânză pentru folosirea în locul pungilor de plastic dăunătoare mediului înconjurător; asociația angajează persoane aflate în dificultate pe o perioadă între șase și 18 luni oferindu-le și un program de formare și consiliere profesională; și exemplele pot continua⁽⁵⁾.

Chiar dacă la prima vedere numărul de locuri de muncă create de economia socială este mic, putem observa din tabelul 1 privind evoluția numărului de salariați că acest număr nu este de neglijat și că economia socială are potențial în a crea și mai multe locuri de muncă, *dacă ar exista o politică de sprijin special destinată economiei sociale. Astfel, din bilanțul contabil de la sfârșitul anului 2009 s-a constatat că numărul total al locurilor de muncă din economia socială a fost de 163,354 la un număr total de organizații de 25,744 (tabelul 1)*

Tabelul 1

Evoluția numărului de salariați în a numărului de organizații în anul 2009

	Număr de salariați	Număr de organizații
Asociații și fundații	109.982	23.100
Casele de ajutor reciproc ale salariaților	16.275	704
Casele de ajutor reciproc ale pensionarilor	2.724	193
Cooperativele meșteșugărești	25.553	788
Cooperativele de consum	7.401	894
Cooperativele de credit/Bănci cooperatiste	1.419	65
Total	163.354	25.744

Sursa: Date furnizate de INS pe baza datelor din bilanțul contabil la 31.12 2009, Ministerul Finanțelor.

Concluzii

Credem că într-o lume plină de invidie, egoism, o luptă continuă și acerbă pentru interesele individuale, neîncrederea oamenilor unii față de alții etc. oamenii nu sunt mai fericiți, ci dimpotrivă sentimentul de neîmplinire capătă dimensiuni din ce în ce mai mari. Implicarea într-o acțiune comunitară și voluntară, de întrajutorare a celor care la un moment dat sunt mai vulnerabili, din diferite motive, și care uneori nu depind de persoana lor, este un sentiment extraordinar care nu poate fi explicat prin cuvinte, ci doar trăit prin implicare directă în acte și fapte sociale în folosul comunității.

Economia socială poate fi o continuare a politicii ocupării, oferind locuri de muncă tuturor celor care sunt descurajați și care poate au renunțat să-și mai caute un loc de muncă. Economia socială creează locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități, pentru cei excluși și marginalizați social, celor care nu au o locuință, celor care nu au nicio pregătire profesională, familiilor monoparentale, romilor care sunt stigmatizați și nu reușesc să-și găsească un loc de muncă, tinerilor absolvenți care intră cu stângul pe piața muncii devenind șomeri și tuturor celor care sunt interesați de valorile economiei sociale.

Problematica economiei sociale trebuie regândită pentru că are un real potențial de dezvoltare și implementare în toate sferele vieții economice și sociale. În acest sens, trebuie găsit cadrul legal, astfel încât toate entitățile economiei sociale să beneficieze de aceleași condiții de funcționare și de producere de bunuri și oferirii de servicii sociale tuturor celor care doresc să facă economie socială.

Note

- (1) CIRIEC (International Center of Research and Information on the Public, Social and Co-operative Economy, p.14, disponibil online www.ciriec.ulg.ac.b.
- (2) Vezi Todor Ardad (2008), Europa Civică – România Civică, Asociația Pro Democrația, material editat și publicat în Ungaria, pag.9-10, material disponibil online la adresa www.apd.ro.
- (3) Ministerul Justiției, date preluate din Registrul Național ONG, disponibil on-line www.just.ro și publicate în format pdf, ultima actualizare 18.10.2011.
- (4) Salariul minim brut pe economie este diferit în sectorul bugetar față de cel privat. Astfel, la începutul anului 2011 nivelul minim pentru personalul plătit din fonduri publice este de 720 RON, iar pentru personalul din sectorul privat nivelul minim este de 670 RON.
- (5) Manual de bune practici din economia socială din România și din alte state europene, *Solidaritatea, o nouă sursă de putere economică*, publicat de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, 2011.

Bibliografie

- Cace, S., Arpinte, D., Scoican, A., N, 2010, *Economia socială în România. Două profiluri regionale*, Editura Expert
- Cace, S., (coordonator), Nicolăescu, V., Scoican, A.N. (2010). *Cele mai bune practici în sectorul economiei sociale în Grecia și în alte state ale Uniunii Europene*, Editura Expert
- Constantinescu, S. (2011). *Atlasul economiei sociale*, Editor Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, [online], <www.fdsc.ro > [accesat 5.10.2011]
- Démier, F. (1998). *Istoria politicilor sociale, Europa, sec. XIX-XX*, Institutul European
- Demoustier, D. (2001). *L'économie sociale et solidaire. S'associer pour entreprendre autrement*, Ed. La Decouverte et Syros, Paris
- Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC), România 2010. *Sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări*. [online], < www.fdsc.ro > [accesat 10.09.2011]
- Gheondea, A., Stănilă, G., Mihalache, F. (2011). *Ocuparea neagră în Regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia*, Raport de cercetare, Editura Expert
- Laville, J.L., *Les Services de proximité en Europe, Syros, 1992 et Economie des services de proximité, CRIDA-ISCI, 1995, Paris*
- Ministerul Justiției, [online], <http://www.just.ro > . [accesat 11.10.2011]
- Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată, 2011. Editor Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale [online], < www.economiesociala.info > [accesat 1.09.2011]
- Rosanvallon, P. (1998). *Noua problemă socială*, Institutul European, Iași
- Virjan, D. (2005). *Economie și politici sociale*, Editura ASE, București